

PERSPECTIVES DE FUTUR PER ALS MUSEUS DE CATALUNYA?

CARLES MARFÀ i RIERA

Han passat dotze anys d'ençà de la celebració de la Primera Assemblea de Museus de Catalunya a la Fundació Joan Miró de Barcelona. L'expectativa dels canvis que podrien derivar-se de la transició democràtica i de la constitució del govern autonòmic de Catalunya va provocar, en aquells moments, l'entusiasme i la il·lusió dels professionals i col·laboradors dels museus del Principat en vista de les possibilitats de revifament d'aquests necessitats, i sovint oblidats, equipaments culturals, per insuflar-los els nous aires de transformació, de renovació i de modernitat que es respiraven a Europa.

Abans, a tot el Principat, tant a grans com a petits museus, s'havien iniciat temptatives d'aquesta mena que no sempre reeixien per l'absència de criteris d'actuació i de coordinació i, molt sovint, s'aturaven per la manca de recursos, enmig d'una total incomprensió per part dels poders públics.

La celebració de les diverses Assemblees de Museus de Catalunya assenyalen l'inici d'una nova etapa en la història dels nostres museus, perquè van significar la constitució de la plataforma necessària de diàleg i d'intercanvi d'experiències que necessitaven els professionals catalans i, alhora, perquè naixia una gestora que, en absència de formulacions anteriors, podia elaborar un model de política museística que respongués a les necessitats del país i que, inexistent fins llavors, era un dels déficits més sentits.

La pàtina del temps ha deixat enrera la vella

eufòria del nostre col·lectiu, l'entusiasme de les Assemblees de Museus s'ha refredat i s'han dissipat algunes de les esperances que llavors havíem nodrit. Tot i que el govern autonòmic va recollir l'esperit de les assemblees amb la creació del Servei de Museus i que en l'etapa Cahner es va activar la creació d'infraestructura bàsica, de manera que es va encetar una proposta d'articulació dels museus de Catalunya, la realitat ha estat molt diferent del que s'esperava. Així, les tímides reformes que es van engegar no han permès, encara avui, definir legalment l'essència del que hauria de ser un museu, quins serveis li són indispensables pel funcionament, les formes de gestió o el finançament. La Xarxa de Museus de Catalunya, creada per l'administració autonòmica l'any 1982, no va ser dotada dels mecanismes de racionalitat, de planificació i de coordinació que els museus necessitaven ni va salvar l'excessiu fraccionament administratiu i institucional. El model iniciat pel primer conseller de Cultura, a començaments de la dècada dels vuitanta, no ha estat mantingut en les posteriors etapes de govern.

Així, i desgraciadament, es mantenen encara els déficits econòmics i funcionals que en aquest tipus d'equipaments han arribat a ser gairebé consubstancials, i per això no ha d'estranyar que l'anàlisi freda que els professionals dels museus de Catalunya fem de l'actual situació d'aquestes institucions sigui altament negativa (llegiu, per exemple, les conclusions de les Primeres Jornades de Museus i Administració Local, celebrades a Barcelona l'any 1988). Els museus han estat, i són encara, les «ventafocs de la gran cultura» i es troben sota mínims: són comptades les excepcions que s'escapen d'aquesta afirmació. Per sort, hi ha algunes institucions museístiques que, no fa gaires anys, han superat el llistó del que es considera imprescindible per funcionar i, mal que bé, sobreviuen. El pols cultural de Catalunya en aquest àmbit,

però, no el definiran mai aquests grans equipaments que algunes vegades només han reeixit per causes conjunturals, sinó la suma dels centenars de petits museus, la gran majoria de titularitat municipal, que trobem escampats per la nostra geografia.

Per parlar del futur dels museus de Catalunya, caldrà primer que els tècnics i els responsables de les diferents administracions que hi ha a Catalunya i que tenen competències en l'àmbit museístic, redefeixin quin és el paper i quina és la funció que els museus han d'exercir en el seu àmbit social i territorial, d'acord amb les demandes actuals de la societat i amb les seves exigències, i no en funció d'interessos minoritaris. Cal encetar una viva polèmica sobre aquests tipus d'equipaments que han estat definits des de «catedrals de la cultura», amb unes potencialitats insospitades (tantes, que algunes encara s'haurien de descobrir), fins a «cementiris de deixalles», institucions inútils i absolutament prescindibles. La redefinició, des de paràmetres actuals, del que entenem que ha de ser l'equipament cultural que hem batejat amb el nom de «museu» és absolutament necessària perquè conviuen sota aquesta mateixa denominació realitats massa diferents i, sovint, equívokes. Fugint dels postulats vuitcentistes, avui encara vigents, podem elaborar noves formulacions que ens permetin trencar les limitacions que han volgut acotar el paper que ha de desenvolupar aquest tipus d'institució cultural i que, indirectament, han provocat els actuals equivocs.

El museu ha d'esdevenir un vehicle de comunicació eficaç que sintonitzi amb el seu entorn social i que estigui al seu servei. Per la seva mateixa essència, un museu és un equipament cultural que s'ha de sotmetre a contínues transformacions, evolutiu, en expansió, que sense massa dificultats s'adapti a les demandes que en cada moment plantegi la societat i que, tot satisfent les obligacions mínimes que de consuetud els hem atribuït

respecte al fons patrimonial que custodien (adquisició, conservació, recerca, documentació i difusió), exerceixi funcions i serveis culturals múltiples i diversos: una institució vertebradora d'activitat. Ens cal entendre i, sobretot fer entendre, que el museu és un equipament més per al desenvolupament d'una oferta cultural integral.

Caldrà també, que el lent i llarg procés legislatiu engegat fa massa anys s'executi i que els museus de Catalunya restin emparats per una normativa que els sigui pròpia i que generi un marc d'articulació que els estructurari des de perspectives possibilistes i realistes. La inexistència, encara, d'un marc jurídic específic articulador dificulta moltíssim el desenvolupament normal dels museus. Aquesta és una demanda que fa anys que es planteja i que és del tot imprescindible per aclarir el panorama museístic de Catalunya i, sobretot, per definir amb lògica i racionalista les àrees de competència, les finalitats i els serveis que aquestes institucions han d'oferir al conjunt del país; per elaborar, en definitiva, un mapa dels museus que estableixi les prioritats, els criteris d'ordenació i les tipologies territorials.

La llei de museus, amb el consens de totes les administracions que tenen patrimoni museístic (per evitar els conflictes d'interessos), haurà d'assenyalar als responsables del govern d'aquestes administracions quins són els seus drets i quines les seves obligacions respecte a aquests equipaments que custodien llegats del passat i formes culturals del present. Evitaria l'excessiva i perjudicial proliferació d'entitats que reben el nom de «museu» sense cap mereixement i, sobretot, tenint en compte la realitat econòmica de Catalunya, ajudaria a la consecució dels objectius que els són propis i a l'amortització dels serveis culturals mínims que han d'oferir, d'acord amb la definició clàssica i internacionalment reconeguda de l'ICOM, el Consell Internacional de Museus.

Resoldre aquestes qüestions pendents ha de ser el pas previ vers la normalització dels

museus de Catalunya. El futur d'aquests equipaments culturals dependrà, també, de l'entesa de les administracions que estan implicades en la seva gestió i en el seu finançament. Partint de la constatació que sense l'assoliment dels mínims pressupostaris per a la gestió cultural i, especialment per als museus (que garanteixin el funcionament dels serveis que els defineixen, corregint dèficits massa evidents), amb moltes dificultats hom podrà sortir de l'actual atzucac econòmic. La renovació dels museus arribarà utilitzant la imaginació, contemplant totes les possibilitats legals, tècniques, polítiques i econòmiques i incentivant, com a motor de progrés, la cooperació i la col·laboració entre institucions.

Un marc jurídic regulador que respongui a les necessitats que es plantegen, dotacions econòmiques mínimes que garanteixin l'estabilitat i el funcionament dels museus i l'establiment de criteris de racionalitat i de prioritat al sector són les pautes que s'haurien de contemplar en qualsevol actuació futura. Això significaria que s'accepta l'evidència que la riquesa museística del nostre petit país és un bé cultural de primer ordre, no prescindible, del qual es poden esperar resultats altament satisfactoris. Ens equivocariem, però, si els projectes de futur es limitessin exclusivament a la realització d'operacions de prestigi perquè accentuariem els desequilibris del sector i es podrien donar paradoxes curioses, com les que es deriven d'alguns projectes en curs d'execució que han nascut amb la total cobertura de necessitats (econòmiques, de personal i d'instal·lacions i amb garanties per a futures expansions) però sense patrimoni a custodiar o exhibir, o col·leccions particulars foranes que s'han llogat a preus desorbitats i amb hipoteques, en detriment de museus de l'administració que, posseint col·leccions úniques, però absolutament mancats de recursos, perden tota possibilitat d'explotació.

Molts museus de Catalunya, sempre que les administracions i els titulars d'aquestes institucions assumeixin la voluntat de canvi, estan

preparats per actuar com a pal de paller del sector, per engegar la remodelació dels equipaments propis i per incentivar, alhora, els museus del seu entorn per situar-los, en definitiva, al nivell que la nostra pertinença a Europa faria desitjable. Caldrà, només, que disposin de forma consolidada de les dotacions mínimes i dels serveis per al funcionament i per a l'expansió.

Els professionals i els col·laboradors que treballen als museus catalans, no quedem exempts de culpes ni podem restar al marge de la reactivació del sector. La tossuderia que ens ha caracteritzat és la nostra millor arma per perseverar en les demandes de reconversió; de la nostra insistència i de la nostra voluntat de superació depèn bona part de l'èxit. Ens cal recuperar les il·lusions perdudes, abandonar la passivitat i fer renéixer l'esperit positiu d'anys enrera, les trobades de professionals i l'intercanvi d'experiències. Ens cal tornar, amb el convenciment més entusiasta, a l'anàlisi objectiva de la problemàtica museística i a l'esbós de les propostes que, escoltades i sentides, aportin solucions —ni que siguin parcials— als dèficits de les nostres institucions.

Si s'actua tenint presents aquestes consideracions, llavors sí que podrem parlar d'expectatives i de futur per als museus de Catalunya, sempre que tots els plantejaments de canvi i de renovació estiguin acompanyats d'esforços decidits i de clares demostracions de voluntat. Si no s'actua en aquest sentit, si es perpetuen els dèficits actuals la majoria dels equipaments que amb molta honra però sense recursos posseeixen la titulació de «museu», a la llarga, o bé desapareixeran de l'univers cultural de Catalunya, substituïts per institucions faraòniques, projectes d'aparador i de prestigi, o bé esdevindran rònecs gabinets de curiositats, de més o menys interès segons les circumstàncies.

CARLES MARFÀ I RIERA

Director del Museu Comarcal del Maresme-Mataró.